

УДК 378.12.+ 39.001

Чабак Людмила**ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

В Україні, незважаючи на 23-річний досвід існування незалежної держави, триває процес самоідентифікації та самоусвідомлення її громадян щодо їх ролі в суспільстві, соціально-культурному середовищі. Зовнішні загрози пришвидшили зазначений процес, а саме: сприяли патріотичному піднесенню, консолідації українських громадян, активізували намагання зберегти національну спадщину та стати на захист незалежності держави.

Саме наймовірні виклики, загрози не лише життю та здоров'ю окремих осіб, але й цілих громад, населених пунктів спонукали до дій, пробудження найкращих людських рис взаємопідтримки та допомоги. Водночас знайшли свій прояв і негативні якості: жорстокість, цинізм, прагнення до збагачення тощо.

Відтак у нашій державі простежується розмежування громадян за світоглядними уявленнями, соціальними ролями не властивими їм раніше.

До того ж у кризовий, переломний період постала необхідність вибирати, демонструвати свою позицію, визначатися зі своєю належністю. Але самоідентифікація, самоусвідомлення особистості чи групи осіб щодо своєї позиції у суспільстві не є простою, вона розтягнута у часі, залежить від низки чинників та знаходить своє відображення у свідомості, впливає на вчинки, судження.

Загалом, ідентичність як структура, концепт певної соціальної ролі, яка має ситуативний характер, формується в результаті процесу культурної, соціальної ідентифікації особистості чи групи, постає результатом їх самовизначення.

Ідентичність – поняття різнопланове. Зокрема, Е. Сміт зазначає, що «Я», складається з розмаїтих ідентичностей та ролей – родинної, територіальної, класової, релігійної, етнічної та родової. Також дослідник веде мову про національну ідентичність [1, с.10]. Кожна з цих ідентичностей, на його думку, спирається на соціальний поділ. Він не є раз та назавжди заданим, навпаки – може бути зміненим та скасованим за відповідних умов.

Такі умови якраз і склалися на окремих територіях нашої держави. Україна сьогодні знаходиться у стані війни. Відтак, зовнішні загрози призвели до перегляду усталених норм та цінностей, зруйнували наявні соціальні ролі. Змінилося власне самоусвідомлення частини українців, самооцінка їх ролі в суспільстві.

Отже, в Україні з'явилася низка проблем щодо культурної, соціальної ідентичності. А саме: у значної частини громадян нашої держави були розірвані родинні зв'язки, відбулася втрата або зміна роботи, житла чи навіть своєї малої батьківщини, що призвело до зміни соціального статусу. А значить, постало питання відновлення чи пошуку своєї ідентичності. Для когось цей процес виявився вкрай болючим та таким, що вимагає великих зусиль.

Водночас зазначені вище проблеми торкнулися не всіх громадян нашої держави. Це означає, що мешканці інших територій України (центральної, північної, західних областей) мають можливість жити практично у звичному режимі, вести усталений спосіб життя, займатися улюбленими справами. Проблеми ж співвітчизників можуть розцінюватися як зовнішні, такі, що не вимагають обов'язкової участі у їх вирішенні, є прикрою недоречністю, що може завадити реалізації звичних планів.

На території України проживає і велика кількість громадян, які не залишаються байдужими до трагічних подій на Сході, усвідомлюють свою національну ідентичність, докладають зусиль для допомоги тим співвітчизникам, які цього потребують.

Тому проблеми ідентичності у сучасній Україні мають кілька складових: (а) проблеми втрати ідентичності жителів Сходу України та необхідності її відновлення, (б) проблеми взаєморозуміння, співпереживання, налагодження діалогу між представниками Сходу та інших територій України.

До цього додаються проблеми (в) становлення національної ідентичності, усвідомлення громадянами України себе як представників єдиної нації, спільноти, яка має спільні загрози, проблеми, болі, а також моральні, культурні цінності. У недалекому майбутньому також може бути додана проблема (г) відновлення власної соціальної ідентичності частиною військовослужбовців, які прагнуть пошуку душевної рівноваги та відновлення своїх соціальних ролей в умовах миру. Зазначений перелік проблем не є вичерпним. До того ж саме на ґрунті проблем ідентичності в Україні формуються успіхи інформаційних війн, що приносять розбрат у нашу державу.

Тобто, поряд з консолідуючими процесами в одній і тій самій державі простежуються процеси дезорганізуючі, пов'язані з втраченою належністю до своєї соціокультурної групи.

Зокрема, має місце загострення розподілу «свій» – «чужий», протиставлення, опозиції. Розцінюватися як чужий може носій іншої мови, представник іншої нації чи, навіть, іншого регіону, професії тощо. За наявності кількох ідентифікаційних груп з'являється проблема їх взаємодії, демонстрації їх позицій у суспільстві, а відтак, і протистояння між «своїми» та «чужими» кожної з таких груп. Наприклад, такі тенденції помітні серед українських прихильників і противників агресивної політики сусідньої держави, переселенців зі Сходу України та місцевих мешканців центральних, західних областей тощо.

Зазначені проблеми почалися порівняно нещодавно, але остаточне їх вирішення ще лежить у далекому майбутньому та супроводжуватиметься значними труднощами на шляху до взаєморозуміння.

Ситуація, яка стала можливою сьогодні, розвинулася не на порожньому ґрунті. Це наслідок тривалого розвитку та культивування певних традицій та норм. А отже, більшість із сучасних проблем ідентичності в Україні є цілком закономірними.

Корені проблем – у різному вихованні, соціальному оточенні, Адже вкрай важко усвідомлювати себе українцем у ситуації, коли змалечку батьками, а потім вихователями та вчителями прививалися зовсім інші цінності, які не мали нічого спільного з повагою до національних традицій. Також протягом ХХ століття методично знищувалося все, що мало будь-яке відношення до української державності: мова, традиції, культура. Як наслідок, це мало зруйнувати націоналістичний світогляд, натомість сформувати єдину свідомість радянської людини.

Розуміння тенденцій розвитку українського суспільства та держави є необхідним для вирішення сучасних проблем.

До того ж історія має властивість до повторів та паралелей. Наприклад, піднесення національного духу найбільше відчувалося у переломні часи історії. Як зазначає Т. Цимбал, значною мірою проблемами збереження національної ідентичності пов'язані з масовими міграціями населення у другій половині ХХ та на початку ХХІ століть. Також простежується феномен перетину інтересів іммігрантів та представників титульної нації [2].

Тож трагічні події останнього року в Україні цілком закономірно висунули на перший план питання національної та й загалом

культурної ідентичності, зумовили необхідність самовизначення громадян нашої держави в національному контексті, усвідомлення власної причетності до української нації, долучення до її цінностей, етичних та естетичних норм, історичної та культурної спадщини.

Сучасний прояв такої ідентичності має місце у багатьох речах: позиціонуванні себе як представника української нації, репрезентації її культурних цінностей в зовнішньому вигляді, використанні національної (державної) мови тощо. Тобто формується відчуття належності до своєї національної культури, встановлення рис схожості зі своїм народом. А відтак, народжується почуття гордості за свою націю, її культурні здобутки, постає прагнення позиціонувати себе як представника відповідної культури, представляти її цінності.

Що ж до проблем ідентичності, які існують в Україні, то в більшості вони не є унікальним явищем. Так чи інакше вони мали місце в багатьох країнах світу і використання досвіду їх подолання здатне зменшити їхні сумні наслідки в майбутньому.

Література:

1. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Сміт Ентоні Д. – К. : Основи, 1994. – 390 с.
2. Цимбал Т. В. Глобалізація та збереження національної ідентичності / Т. В. Цимбал // Publishing house Education and Science s.r.o. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/2_SND_2007/Politologia /19431.doc.htm.